

ІСТОРІЯ

УДК 902/904:336.746/.747](495)

АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА НА ГРОШОВИХ ЗНАКАХ ГРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Д. В. Ахновський, Р. О. Литвиненко

Анотація. Наукова робота присвячена аналізу відображення археологічної спадщини на грошових знаках Грецької республіки. Для аналізу було взято пам'ятні монети. Метою дослідження є аналіз зображення артефактів та археологічних пам'яток на монетах, для чого поступово окреслено і виконано такі завдання: з'ясувати якість їх представлення, знайти історичні похибки і визначити причини їх виникнення. Предметом дослідження є археологічна практика на монетах Грецької республіки. У роботі використовувалися методи візуального аналізу, описовий, історико-порівняльний та історико-системний методи дослідження. Основними результатами є: по-перше, з'ясування факту, що багато монет присвячено пам'ятним датам; по-друге, розповсюдження використання сюжетів з грецької кераміки.

Ключові слова: Греція, монети, нумізматики, археологія, археологічна спадщина, батальна історія.

Археологічна спадщина являє собою важливу частину культури. Вона активно використовується в історичній політиці держави і в культурній дипломатії. Археологічна спадщина трапляється в багатьох сферах суспільного життя, у меморіальному просторі міст, літературі, на поштових марках і, звісно, на грошових знаках. Греція, як і решта країн Європейсько союзу, має право карбувати власні євро (табл. 1). Пам'ятні монети, присвячені окремим археологічним пам'яткам чи історичним подіям, доволі часто мають на собі зображення реальних артефактів. Але ця тема є мало досліджуваною, особливо в українському науковому просторі, що визначає її актуальність і важливість. Цікавими об'єктами дослідження виступають сучасні монети Грецької республіки, яким присвячено цю публікацію.

Таблиця 1

Археологічна спадщина на пам'ятних монетах Греції

Назва	Рік	Номинал	Матеріал	Діаметр	Наклад	Дизайнер
Золота монета €200, присвячена Перським війнам	2020	200 євро	золото 917 / 1 000 проби та срібло	22,10 мм	750	G. Stamatopoulos
Золота монета €50, присвячена культурній спадщині – стародавній Мессіні	2020	50 євро	золото 999 / 1 000 проби	14 мм	1 500	M. Antonatou
Срібна монета €10, присвячена 2500 р. битви при Саламіні	2020	10 євро	срібло 925 / 1 000	40 мм	3 000	G. Stamatopoulos
Срібна монета €10, присвячена 2500 р. битви при Фермопілах	2020	10 євро	срібло 952 / 1 000	40 мм	3 000	G. Stamatopoulos

Джерело: систематизовано автором за [1]

Золота монета €200, присвячена Перським війнам. Монету викарбовано на честь важливого періоду в історії стародавньої Греції – добі перських війн (500–449 рр. до н. е.). Ці події мали велике значення для античної ойкумени, тому що перемога в цих війнах дала змогу грецьким полісам процвітати.

На аверсі монети можна бачити сцену битви між перським та грецьким вояками. Центр композиції займає собою круглий щит з зображенням пегаса. В античній Греції щити з різноманітними міфологічними сюжетами були дуже поширеними. Еллінський воїн вдягнений у ліноторакс – простий панцир, виготовлений з кількох шарів проклеєної льняної тканини, він був доволі легким і доступнішим за кірасу, що зумовило його велику популярність від мікенської доби і аж до часів римських завоювань. Серед недоліків лінотораксу можна виділити невелику площу захисту. Руки воїна не захищені, що відповідає історичній дійсності: частіше у грецьких солдатів були захищені голова і тулуб лінотораксом або бронзовою анатомічною кірасою. Ноги захищені наголінниками і взуті в сандалі. На голові у вояка шолом, він має захист носа. На верхівці шолома – великий гребінь. Греки часто прикрашали свої шоломи, наприклад, кінською

гривою. Це робилося з декоративною метою і для додаткового рівня захисту. Грецька піхота використовувала багато різних типів шоломів, але найрозповсюдженим у часи греко-перських війн був коримський шолом. Коримський шолом, також відомий як дорійський, – це тип шоломів, який мав монолітний захист голови і виріз для обличчя. Від захисного спорядження більш ранніх типів він відрізнявся наявністю захисту носа. На монеті вояки обрамлені кільцем з щитів з грецькою буквою Α. Вся сцена стилізована під зображення з античної кераміки (рис. 1).

Рис. 1. Золота монета €200, присвячена Перським війнам [2]

На реверсі монети зображено державний герб Греції в обрамленні лаврового вінку. Навколо нього напис «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» («Грецька республіка») та номінал монети «200 євро». Як і на аверсі, на реверсі монети наявне зображення щитів, доповнене списками. Через свою доступність списи були основним озброєнням піхоти протягом багатьох історичних епох.

Золота монета €50 «Культурна спадщина – стародавня Мессіна». Стародавнє місто Мессіні заснували об'єднана армія Фів та аргів'ян і заслані мессенці (останні вважали себе нащадками мікенців), яким запропонували повернутися і розбудувати державу, незалежну від спартанського правління. Місце для майбутнього міста обрав особисто Епамінонд (рис. 2).

Рис. 2. Золота монета €50 «Культурна спадщина – стародавня Мессіні» [1]

На аверсі монети зображено руїни стін міста. Фортифікаційні споруди міста зараз знаходяться в напівзруйнованому стані. У нижній частині – рік карбування монети, а у верхній – напис «ΑΡΧΑΙΑ ΜΕΣΣΗΝΗ» («Стародавня Мессіна»).

На реверсі, в центрі монети, знаходиться герб Греції. Як і на інших монетах, він обрамлений вінком. Навколо нього – символічне зображення античного амфітеатру та кахельна підлога оркестри. Це зроблено тому, що Мессіні відома завдяки своїм чудово збереженим громадським будівлям. У верхній лівій частині викарбовано номінал монети «50 євро».

Срібна монета €10 «2 500 років битви при Саламіні» присвячена бойовому зіткненню між грецьким і перським флотом, що відбулося у вересні 480 р. до н. е. і завершилася перемогою сил полісів, що дало змогу переламати перебіг війни.

На аверсі монети (рис. 3) зображено профіль Фемістокла, який був видатним античним флотоводцем, саме він очолював греків у битві під Саламіні. З правого боку – напис «ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ 524-459 Π.Χ.» (Фемістокл 524–459 рр. до н. е.), з лівого – рік карбування монети – 2020. По краях монети викарбовано барельєф із зображенням морських хвиль.

Рис. 3. Срібна монета €10 «2500 років битви при Саламіні» [1]

На реверсі зображено стилізований державний герб Греції. Він, як зазвичай, обрамлений лавровим вінком, навколо – напис «2500 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ» (2500 років морської битви при Саламіні) і номінал монети – «10 євро». У зовнішньому колі зображено чотири стилізовані трієри. Трієра – це судно з трьома рядами гребців, що було дуже поширене в античності і становило основу грецького флоту класичного періоду. Варто зазначити, що зображення трієри доволі часто зустрічається на античних монетах і було символом морської торгівлі. На бортах прикріплені щити з грецькою літерою Α, а вгору підіймаються весла.

Срібна монета €10 «2500 років битви при Фермопілах» присвячена ювілею відомої битви, де війська грецьких полісів протистояли переважаючим силам персів. На аверсі монети зображено гопліта, грецького піхотинця з важким озброєнням, назва якого походить від важкого щита гоплону) на фоні стіни списів грецької фаланги. Одразу в очі впадає відсутність броні, боєць захищений лише коринфським шоломом з великим гребнем. Це явно було нав'язано сучасними голлівудськими блокбастерами і не відповідає історичній дійсності. У лівій руці воїн тримає щит. Цікавим є те, що на щиті зображено меандр, який був характерним для грецького античного мистецтва, тому часто з'являється на монетах, пов'язаних з античною Грецією [3]. Меандрові стрічки були метафорою моря, оскільки давні греки були вмілими мореплавцями (рис. 4).

Рис. 4. Срібна монета €10 «2500 років битви при Фермопілах» [4]

На реверсі монети зображено державний герб Греції, навколо нього – написи «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» («Грецька республіка») і «2500 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΤΙΥΛΩΝ» (2500 років битві при Фермопілах).

У зовнішньому колі зображено грецьких та перських вояків. Перські воїни озброєні списами і луками, за спинами у них сагайдаки. Грецькі воїни всі, крім одного, озброєні списками, в останнього – меч. Їх обладунок більше схожий на анатомічну кірасу, ніж на лінотаракс. Зображення перських вояків напряду взяті з барельєфу в палаці Дарія у Персеполі. У нижній частині викарбовано номінал монети «10 євро». Монету обрамлює меандр.

Отже, проведений аналіз дає змогу зробити такі висновки: по-перше, багато грецьких монет присвячено пам'ятним датам. По-друге, дуже розповсюдженим є використання сюжетів, взятих з античної кераміки, що не є дивним, враховуючи, що антична кераміка є великим масивом зображальних джерел. По-третє, зображення, які не мають підґрунтя в зображальних джерелах, містять певні історичні хиби.

Abstract. The scientific work is devoted to the analysis of the depiction of the archaeological heritage on the coins of the Greek Republic. Commemorative coins were taken for analysis. The purpose of the study is to analyze the image of artifacts and archaeological monuments on coins, for which the following tasks were gradually outlined and fulfilled: to find out the quality of their representation, to find historical errors and to find out the reasons for their occurrence. The subject of the study is archaeological practice on the coins of the Greek Republic. The work used methods of visual analysis, descriptive, historical-comparative and historical-systemic methods of research. The main results are: firstly, clarification of the fact that many coins are dedicated to memorable dates; secondly, the spread of the use of subjects from Greek ceramics.

Keywords: coins, numismatics, archeology, archaeological heritage, battle history.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 2020 Greek numismatic program. 10.03.2020. URL: <https://numismag.com/en/2020/10/03/2020-greek-numismatic-program/> (дата звернення: 02.09.2024).
2. Χρυσό Νόμισμα 200 Ευρώ Περσικής Πόλεμοι. 2020. URL: <https://minagold.gr/mg-product/chryso-nomisma-200-euro-persikoi-polemoi-2020/> (дата звернення: 04.09.2024).
3. Ахновський Д. В., Литвиненко Р. О. Антична і середньовічна спадщини Криму на монетах України. XXVI Сходознавчі читання А. Кримського: матеріали міжнародної наукової конференції (30 листопада 2023 р.). Київ; Львів–Торунь: Liha-Pres, 2023. 436 с. С. 205–209. DOI: 10.36059/978-966-397-346-3-51.
4. 10 Ευρώ 2020 Ασημένιο 2.500 Χρόνια Από Τη Μάχη Των Θερμοπυλών. URL: <https://greekcoins-eshop.gr/product/10-2020-2-500/> (дата звернення: 12.09.2024).

УДК 93:Коцюбинські::94:316.722(477)

КОЦЮБИНСЬКІ В КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ: ШТРИХИ ДО РОДИННОГО ПОРТРЕТУ

О. Ю. Барбелюк, Н. Р. Темірова

Анотація. У розвідці окреслено роль нащадків М. Коцюбинського в культурі України, акцентовано на родинному зв'язку між персоналіями як одному з ключових чинників формування творчого і наукового доробку Коцюбинських. На основі вивчення наукової літератури, опрацювання джерел, із залученням історико-біографічного, історико-генетичного методів, спираючись на принципи наукової об'єктивності та історизму, показано, що брат, діти, онуки письменника були задіяні у різних сферах культурницької діяльності – літературі, скульптурі, музейній справі, науці. А племінниця Михайлина Коцюбинська – представниця покоління «шістдесятників».

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, родина, українська культура.

Михайло Михайлович Коцюбинський по праву входить до пантеону найвидатніших класиків української літератури. При цьому М. Коцюбинський – постать чи не унікальна в плані того, що він чітко вписувався в світло радянської ідеології з огляду на багатогранність творчої спадщини, в якій совети знаходили вигідні для себе тези. Тут напрошується деяка паралель із творчістю Тараса Шевченка. Вагомий вплив на творчий доробок літератора справляла родина письменника. Аналіз ролі нащадків роду Коцюбинських у контексті української культури не є можливим без огляду на власний доробок літератора. Продовжуючи вищезазначену думку, му-